

Gondolatok a Horthy-rendszerről és a második világháborús magyar történelemről

„Audiatur et altera pars”

Magyarország második világháborús szereplésének megértéséhez vissza szükséges mennünk e drámai történet geneziséhez. Ez pedig nem más, mint a Nagy Háború (1914–1918), a 20. század öskatasztrófája eredményeképpen a hazánkra ráerőszakolt trianoni gyalázat. Az Osztrák–Magyar Monarchiát a felmagasztalt nemzeti önrendelkezés nevében tépték darabokra, amely egy totálisan fonák helyzetet eredményezett. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Csehszlovákia és Románia szintén soknemzetiségű és az osztrák–magyar államalakulattal szemben hatalom nélküli, egymással és a világgal acsarkodó politikai tákolmányok voltak. Hab a tortán, hogy többek között emiatt is hatalmi vákuum keletkezett Kelet-Közép-Európában. Németországot hiába verték le, továbbá az orosz cárizmus hiába omlott össze, e két birodalmi nép, a német és az orosz főnixmadárként történő újjászületése és behatolása ebbe a vákuumba idő kérdése volt, és a 20. század harmincas évei során be is következett.

Ami Magyarországot illeti, Horthy Miklós kormányzónak köszönhetjük a Trianonban meggyalázott ország talpra állítását és lehetőségek szerinti újjáépítését. A kormányzó nevéhez fűződő rendszer alapvetően konzervatív volt és keresztény értékeken alapult. Elsődleges célkitűzése nem lehetett más, mint a területi revízió, amelyet a korabeli magyar társadalom egésze, és minden politikai színárnyalat támogatott.

Az 1929-ben kirobbanó gazdasági világválság hullámai világosan megmutatták azt is, hogy a Nagy Háború győztesei, a Brit Birodalom és Franciaország súlytalan a kelet-közép-európai térségben.

A Szovjetunió, vagyis az orosz Moloch ekkora már passzivitásában is nyugtalanító tényezővé lépett elő, Sztálin elvtárs ekkorra már nem első osztályú kommunista forradalmárnak, hanem államférfinak képzelte magát, s bár a világforradalomról sosem mondott le, de azt az örök orosz pánszlávizmus és birodalmi érdekek szolgálatába állította. Fő időtöltésévé vált, hogy az egyre bizonytalanabb nemzetközi politikai viszonyok között a zavarosban halásszon.

Ugyanezt tette a másik újjászülető birodalmi nép, a német és vezetője, a Führer.

1938-ra Európában már válságos helyzet alakult ki, az először háború nélkül terjeszkedő hitleri Harmadik Birodalom ekkor törli le az első szuverén államot, Ausztriát a térképről. Ez év nyarára csaknem háborús helyzet alakult ki, a soron következő áldozat Csehszlovákia lett.

Itt kerül képe először Magyarország és a területi revízió.

1938 nyarán a Führer Kielbe hívta a magyar vezetést és rá akarta venni, hogy támadjon rá Csehszlovákiára, cserébe megkapja az egész Felvidéket az ezeréves határig. Itt kell rámutatnom, hogy a két évtizedes magyar revíziós politika végig azon az elven alapult, hogy Magyarország vagy békés úton egyezik meg a szomszédos államokkal erről, vagy önálló magyar katonai akció keretében teszi ezt. Horthyéknak és a magyar vezető csoportoknak eszük ágában sem volt kiszolgáltatni a Führert és bábnak lenni a játékában. Ez is arra az eredőre vezethető vissza, amelyen az egész korabeli rendszer alapult: a már említett keresztény értékeken, amely évezredes magyar hagyomány volt a maga

tökéletlenségeivel és erényeivel együtt. Az igazságszeretetről már nem is beszélve. Idegen birodalmi érdekből még akkor sem támadtunk rá Csehszlovákiára, amikor egész Felvidéket is visszakaptuk volna. Volt persze reálpolitikai komponense is a dolognak. A Magyar Királyi Honvédség nem volt abban az állapotban, hogy ilyen kalandokba – hangsúlyozom, idegen érdekből – belemenjen.

A magyar vezetés ezt egyértelművé tette Kielben.

Igy 1938 őszén Münchenben eredetileg szó sem volt a magyar igények megtárgyalásáról. Csakhogy előadódott egy történeti véletlen. Egy magyar diplomata, gróf Csáky István müncheni akciójáról van szó, aki a Magyarország barátjának tekinthető Olaszország külügyminiszterét, gróf Cianót megkereste, az sem kizárt, hogy Mussolinival is sikerült beszélnie, s ennek az apróságnak folytán a négy nagyhatalom elé került a magyar ügy, továbbá Mussolini záradékot csatoltatott a Müncheneri Egyezményhez, mármint, hogy a magyar igényeket Csehszlovákiát illetően a két félnek tárgyalásos úton kell rendezni. Ezután a végül visszakapott színmagyar Dél-Felvidék és Délnyugat-Kárpátalja területének 93%-át a csehszlovák vezetés már önként átengedte, a végül német–olasz döntőbíráskodás eredményeképpen visszakapott területeket tulajdonképpen „csak” Kassával, Ungvárral és Munkáccsal és egy Pozsonytól északkeletre lévő területsávval toldotta meg.

Kárpátalja egészének magyar visszavételét egyelőre német–olasz tiltakozó jegyzék akadályozta meg.

Néhány hónap múlva azonban Kárpátalja egésze is hazatért, miután a Hitler–Sztálin játszma eredményeképpen a németek 24 órás egérutat adtak a magyaroknak, hogy a kérdést rendezzék. Rendezték (1939. március).

Ekkor Magyarország miniszterelnöke egy zseniális államférfi és tudós politikus, gróf Teleki Pál volt, a magyar revízió első számú harcosa. Aki nemes célkitűzéseit már sikeresen átültette a gyakorlatba. Teleki mindezek után bemutatta, hogy Magyarország hajóját az egyre viharosabbá váró tengeren is biztos kézzel kormányozza.

Tömérdek lelki gyötrődés és belső kétségek mellett sikeresen vonta ki az országot az 1939 szeptemberében kirobbanó második világháborúból, méghozzá úgy, és ez szintén zsenialitásának köszönhető, hogy közben baráti kezet nyújtott a bajban lévő Lengyelországnak. Szóval az olasz barát mellett Magyarország is semleges maradt a konfliktusban.

1940-ben alaposan átrendeződött Európa hatalmi térképe. A hitleri Harmadik Birodalom a kontinentális Európa ura lett, s mindezek mellett szövetségese, az orosz Moloch is szuverén államok térképről való letörlésével foglalatostkodott, miután Sztálin 1939-ben sikeresen felosztotta Lengyelországot a Führerrel – negyedszerre is.

Nagy-Britannia nem kért békét, pedig nagyon közel volt hozzá. A kialakult viszonyokon viszont nem tudott változtatni.

Az orosz Moloch viszont folytatta foglalatosságát, a terítéken ezúttal Románia volt. Tágabb értelemben a Kelet-Balkán. Sztálin elvtárs továbbra is a zavarosban halászott, ez viszont már nem volt a Führer ínyére. A román kőolaj miatt sem, de azért sem, mert nem állt szándékában a Kelet-Balkánt a Boszporuszig Sztálinnak ajándékozni.

Mindenesetre az orosz Moloch elragadta Romániától Besszarábiát, megtoldva Észak-Bukovinával. Miközben a Führer békét óhajtott Kelet-Közép-Európa térségében.

Itt kerül képbe ismét Teleki zsenialitása, aki a zavaros nemzetközi viszonyok közepette, az Erdély-kérdéssel sakkban tartotta a hatalma és sikerei csúcsán álló Führert, aki ez idő tájt stratégiai dilemmákkal volt lekötve. A Magyar Királyi Honvédség fölvonult a magyar–román határra. Visszaszerezte Észak-Erdélyt is, német–olasz döntőbíráskodással, miközben a Führer maga nem akart döntőbíró lenni. Mindez háború és vérontás nélkül történt.

1941-et írunk már. A stratégiai dilemmáin magát túltevő Führer eltökélte az orosz Moloch lenyakazását. Ehhez viszont a Balkánon rendet kellett tenni, mert Mussolini szerencsétlenkedései Görögországban, s ezzel egyidejűleg az angol jelenlét az országban nemkívánatos volt a német Vezérnek. Továbbá minden térségbeli államot maga mellett akart tudni.

Jugoszlávia viszont nem kért a Führer kegyeiből és katonai puccsal mozgolódó szerb tiszték elzavarták a németekkel kiegyező vezető garnitúrát, élén Pál régensherceggel.

Teleki 1940 decemberében baráti kezét nyújtott Jugoszláviának is és barátsági szerződést kötött vele.

Az 1941 márciusában kipattanó német–jugoszláv krízisben, mármint, hogy a Führer elhatározta a renitens délszláv állam letiprását, mind Teleki, mind a magyar vezető csoportok óriási politikai és etikai dilemmába kerültek. Ha egy magyar gróf szerződésre kötelezi magát és betartására becsületszavát adja, annak úgy kell lennie. Teleki nem adhatta nevét a továbbiakhoz. Önkezével végett vetett az életének, megmutatva népének, hogy a becsület az életnél is drágább.

Utóda, hűséges külügyminisztere, Bárdossy László lett, aki vállalta az ódiumokat, és e krízisben visszakerült Magyarországhoz a Délvidék is (Bácska, Muraköz, Baranyai háromszög).

Közeledett a német–oroszlészámolás órája is.

Magyarország egészen 1941 márciusáig, a német–jugoszláv krízisig nem haladt kényszerpályán, a kényszerek viszont aztán vézesen megsokasodtak. A kényszerpálya addigi elkerülésében felbecsülhetetlen érdemei voltak a miniszterelnököknek.

Ahol pedig Teleki zsenialitása tragikus módon véget ért (szerző szerint: maximális tisztelet jár neki), ott kezdődik el Bárdossy László felelőssége. De nem bűnösége. Hanem variációk a becsületre. Ha a dolgot a maga globalitásában nézzük...

Benyomásom az, hogy az 1941-es évben három hadiállapotot is ki lehetett volna kerülni. Nem kellett volna a Szovjetunió elleni háborúba belépni. Nem voltak revíziós igények. Nem voltak gazdasági ellentétek sem. Nem kívánta ezt a Führer sem, és a német politikai vonal sem. Továbbá ennek folytán nem lett volna 1941 decemberében brit hadiállapot sem.

Az Amerikai Egyesült Államokra ugyanaz áll, mint a Szovjetunióra, sőt itt még az antikommunizmus sem lehetett ok. Egy kis szilárdsággal meg kellett volna állni a diplomáciai kapcsolatok megszakításáig.

A németek lenyelték volna. Ahogy lenyelték 1943-ban azt is, hogy Bárdossy László utóda, a Telekihez hasonlóan államférfiúi és politikusi talentumokkal megáldott Kállay Miklós kategorikusan visszautasított minden zsidóellenes német követelést, miközben a szomszédos országokban, sőt egész Tengely-Európában tombolt a végső megoldás.

Igaz, a német megszállás réme Damoklész-kardjaként lebegett Magyarország felett. De meg kellett volna Bárdossynak próbálni. Magyarország kis szerencsével három hadiállapotot is kikerülhetett volna.

De ehhez államférfi kellett volna. Az egyik a temetőben pihent már. A másik még váratott magára. Bárdossy viszont nem volt államférfi. Nem bűnös volt ő és még csak nem is – úgy globálisan – gyenge ember. Hanem voltak gyengeségei, melyek kritikus történeti pontokon domborodtak ki. A felelősséget pedig becsületesen vállalta, még a halál árnyékában is 1945-ben. Túl sok gyengesége volt azonban ahhoz, hogy jó ügyet, a magyarság mindenkori ügyét szolgálja. Felelős, de nem bűnös. Felelős, mert döntéseivel radikálisan behatárolta utóda lehetőségeit. De korántsem teljesen.

Olyan árnyak határolták be Kállay Miklós lehetőségeit, akik 1943-ban másként alakíthatták volna a világháború menetét és ezt elszalasztották! Hitler, Sztálin, Roosevelt és Churchill. Az utóbbi kettőnek olyan felelőssége van, mint másik vonatkozásban Bárdossynak.

Az 1943-as olasz fordulatról van szó. Ott kiváló alkalom nyílt volna arra, hogy a teljes afrikai szövetséges haderő bevetésével, a Mussolinit megbuktató olasz vezetőcsoportokkal gyorsan megegyezve és villámgyorsan cselekedve a háborút Németország határáig kiterjesszék, benyomuljanak Kelet-Közép-Európába, és elérjék Magyarország határait délnyugat felől. Ekkor Kállay Miklós politikája teljes sikerrel jár! Az összes többi térségbeli állam is átállt volna, szövetséges csapatokkal a határnál! Dominóelv szerint összeomolhatott volna az egész kelet-közép-európai német érdekszféra és akkor halálos csapást mérnek a hitleri Harmadik Birodalomra, még az sem kizárt, hogy a német ellenállás elteszi a láb alól a Führert és átveszi a hatalmat Németországban. Ebben az esetben a feltétel nélküli kapituláció agyréme helyett tárgyalni kellett volna! Szövetséges csapatokkal a határoknál. Kelet-Közép-Európa pedig nem vált volna az orosz Moloch martalékává!

Az Atlanti Chartát át lehetett volna ültetni a gyakorlatba. A Sztálin elvtársnak udvaroló Roosevelt viszont másképpen gondolkodott. Churchill önmagában véve kevés volt a maga mediterrán stratégiájával. Ők okozták mind Magyarország, mind az egész kelet-közép-európai térség tragédiáját. Kállay Miklósét is.

Lerövidíthették volna a világháború menetét legalább egy évvel. Más folyást szabhattak volna a világtörténelemnek. Ehelyett meghosszabbították két évvel, és végül az Amerikai Egyesült Államok odavetette Kelet-Közép-Európát a szovjeteknek.

Csak egy magyar történetíró tűnődése, hogy a három hadiállapotot kikerülő Magyarország és egy másfajta olasz fordulat esetén, amit fentebb vázoltam, mennyire jól kijöhetett volna hazánk és Kállay Miklós az egészből.

Torokszorító és fájdalmas, hogy Kállay is valami hasonlót akart, és el kellett szenvednie azt, hogy ezt mások mulasztása és felelőssége, a nagyoké, nem engedte meg. Miközben ő mindent megtett és várt. Telekihez hasonlóan egyensúlyozott. Ősi magyar türelemmel és úriemberként.

„Magyar katona nem fog angolok és amerikaiak ellen harcolni, hanem leteszi előtük a fegyvert!” – mondta Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke.

Következett a német megszállás. 1944 elején a Vörös Hadsereg megközelítette a magyar határokat, illetve Galícia területén, a keleti fronton olyan rés keletkezett, amelybe a Wehrmacht már semmiféle haderőt nem tudott bedobni. Igaz, az oroszok, a gyors előrenyomulás miatt, továbbá az utánpótlási vonalak drasztikus meghosszabbodása következtében egyrészt kifáradtak, másrészt az utánpótlás célba juttatása komoly idő vett igénybe, így az a veszély még nem fenyegetett, hogy betörnek Magyarország területére.

De pont a vázolt súlyos helyzet okán a Führer, aki már régóta rossz szemmel nézett Magyarországra és miniszterelnökére, Kállay Miklósrá, úgy gondolta, hogy nem tűrhet meg egy megbízhatatlannak minősített országot a front mögött.

Nem akarta azt sem, hogy nálunk az olaszországihoz hasonló „disznóság” történjen. Érdekes, hogy ilyen „disznóságtól” Románia részéről nem tartott különösebben. Kellett volna...

Hitler 1944 márciusában kicsalta Horthy Miklóst és a magyar vezetőket Klessheimbe, azzal az ürüggyel, hogy most aztán kiváló alkalom nyílik arra, hogy az egyik problematikus témát, a keleten harcoló magyar alakulatok hazahozatalának kérdését megtárgyalják. Horthyt és a magyar vezetőket a Führer törbe csalta. S mint ahogy a gengszterfilmekben szokás, Hitler, miközben a magyarokkal tárgyalt, megszállta a vezetői nagy részétől megfosztott és védtelen országot.

Igy ért véget a magyar történelem közel negyedszázadot átívelő korszaka.

*

Audiatur et altera pars. Ideje, hogy a fentiek is elhangozzanak, ami nem azt jelenti, hogy ne legyenek e történeti esszé tárgyában más megközelítések. De a más történeti megközelítésekből, nevezetesen a szélsőbaloldaliakból és a függetlennek nevezett posztmarxistákból túl sok volt, van, ha az elmúlt hetven évet nézzük. A keresztény és nemzeti értékeket képviselő történetírásnak ugyanolyan létjogosultsága van – a pluralizmus jegyében –, mint az előbbieknak. Sőt talán sokkal nagyobb! De nem egyedül üdvözítő út ez sem, mert a történeti igazság annyira bonyolult és differenciált, a legendákról már nem is beszélve, hogy lehetetlen kimeríteni. De lehet, sőt a magyar történetíró elsőrangú kötelessége, hogy nemzeti látószögéből, tárgyyszerűen írjon, s az még üdvösebb, ha ezt egyfajta személyes heroizmussal teszi, mert egyszer minden történet kikíváncozik magából. Arról nem is beszélve, hogy a tudományban, így a történettudományban is a sokféleség gyönyörködtet!

Túl sokat hallottunk arról, hogy, sőt csontig lerágott szavak és kifejezések, többek között a „Horthy-fasizmus”, „Bárdossy náci ügynök”, „utolsó csatlós”, „bűnös nemzet”, „Kállay-kettős”, „hintapolitika” stb.

Ideje, hogy végre e mélyen bevéssett kifejezések margóra kerüljenek. Elporladt és elkopott szavak helyett élő szövegekre van szükség, melyek üdeségüket sokáig nem veszítik el, vagy talán nem is fognak elkopni! Mert hordoznak valamit az igazságból és kötőanyaguk nem a hazugság és az elferdítés.

Továbbá legyen végre vége a Horthy-korszakot mind a mai napig gyalázó hamis moralizálásnak és ügyészkedésnek!

A magyar történetíró elsőrendű etikai kötelessége e témát illetően, hogy védőügyvéd legyen.

Audiatur et altera pars!